

## نگاهی به اقتصاد

سردبیر

### مقدمه

عملکرد اقتصاد ایران طی چهار سال اول دوره برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور اهداف عمده موردنظر در این برنامه را تامین کرده است. علیرغم وجود مسایل و مشکلات فراروی اقتصاد کشور، سیاست‌های ملهم از برنامه‌های اقتصادی کشور به‌ویژه برنامه سوم توسعه منشاء دستاوردهای قابل توجه چندساله اخیر در زمینه رشد تولید، رشد اشتغال ( کاهش بیکاری ) و کنترل تورم بوده است. الزامات قانون برنامه سوم توسعه در خصوص ممنوعیت استقراض دولت از بانک مرکزی، ایجاد حساب ذخیره ارزی، استحکام بخش خارجی و اصلاحات ساختاری و سیاستی در عرصه‌های مختلف به‌ویژه در زمینه پیگیری سیاست‌های پولی و ارزی معطوف به ایجاد فضای مناسب‌تر برای سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی، از جمله اقدامات اساسی دولت طی این دوره برای نیل به اهداف برنامه سوم می‌باشد.

عملکرد کلان اقتصاد کشور طی چهار ساله منتهی به سال ۱۳۸۲ با اهداف تعیین شده در برنامه سوم حاکی از متوسط رشد سالانه تولید ناخالص داخلی به قیمت پایه (به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۷۶) به میزان ۵/۶ درصد می‌باشد، که حدوداً مطابق با هدف رشد این شاخص در برنامه سوم توسعه ( بر اساس سال پایه ۱۳۷۸) معادل ۵/۷ درصد بوده است. در برنامه سوم اهتمام به امر اشتغال و فراهم نمودن زمینه‌های ایجاد رشد اقتصادی مورد نیاز برای کاستن از نرخ بیکاری مورد تاکید خاص قرار گرفت. شایان ذکر است

هدف‌های کمی برنامه سوم در زمینه اشتغال، ایجاد به‌طور متوسط سالیانه ۷۶۵/۲ هزار فرصت شغلی جدید و با فرض تحقق سناریوی حداکثر رشد عرضه نیروی کار، کاهش نرخ بیکاری از ۱۶ درصد به ۱۲/۶ درصد در پایان برنامه می‌باشد. عملکرد چهارساله برنامه سوم با توجه به آخرین برآوردهای سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور حکایت از آن دارد که متوسط افزایش سالانه عرضه و تقاضای نیروی کار طی سال‌های ۸۲-۱۳۷۹ به ترتیب ۶۴۱ و ۵۳۶ هزار نفر بوده است. همچنین بر اساس نمونه‌گیری‌های انجام شده توسط مرکز آمار ایران نرخ بیکاری از ۱۴/۲۵ درصد در سال ۱۳۷۹ به ۱۰/۴ درصد در سه ماهه اول سال ۱۳۸۳ کاهش یافته است.

به‌طور کلی دستاوردهای اقتصادی کشور طی سال‌های اخیر در شرایطی حاصل شده است که وضعیت منطقه به شدت بی‌ثبات بوده است. مضافاً آنکه سیاست‌های اصلاح نظام تجاری- تعرفه‌ای و ارزی کشور و بخصوص سیاست یکسان‌سازی نرخ ارز به گونه‌ای به مرحله اجراء گذارده شد که تعادل‌های مالی در عرصه اقتصاد ملی و مبادلات خارجی موردخدا واقع نشود. در همین راستا اصلاحات قانونی انجام‌شده در زمینه سرمایه‌گذاری خارجی و قانون مالیات‌های مستقیم نیز قابل توجه می‌باشد.

### تصویر کلان اقتصاد کشور در سال ۱۳۸۲

اقتصاد ایران، سال ۱۳۸۲ را با نگرانی‌های وقوع یک تنش نظامی جدید در منطقه و تداوم تهدیدهای خارجی آغاز کرد، لیکن عملکرد متغیرهای عمده اقتصادی نشانگر تداوم ثبات و حفظ روند رشد اقتصادی است که از ابتدای برنامه سوم توسعه در کشور تجربه شده

است. رشد تولید و سرمایه‌گذاری، تامین نقدینگی و منابع مالی موردنیاز بخش‌های اقتصادی، کاهش نرخ بیکاری و کنترل تورم از اولویت‌های مهم سیاست‌گذاری‌های کلان اقتصادی در این سال به شمار می‌رود.

در سال ۱۳۸۲ تولید نفت خام ایران با ۱۳/۰ درصد رشد به ۳/۷ میلیون بشکه در روز بالغ شد و خالص صادرات نفت کشور (شامل فرآورده‌های نفتی) نیز با ۱۶/۹ درصد رشد به ۲/۷ میلیون بشکه در روز رسید. در این سال میانگین قیمت هر بشکه نفت خام صادراتی ایران با حدود ۳/۶ درصد رشد به ۲۶/۶۳ دلار رسید. تحولات سیاسی خاورمیانه و رعایت نسبی سهمیه تولید از سوی اعضاء اوپک از دلایل اصلی افزایش بهای نفت خام در سال موردبررسی بود.

بر اساس برآوردهای مقدماتی و باتوجه به حجم سرمایه‌گذاری‌های انجام‌شده طی سال‌های گذشته و به‌ویژه بسط تسهیلات بانکی به بخش‌های واقعی اقتصاد، رشد تولید ناخالص داخلی به قیمت پایه و رشد تشکیل سرمایه ناخالص داخلی (شامل تغییر در موجودی انبار) در این سال به ترتیب معادل ۶/۷ و ۱۳/۸ درصد می‌باشد. همچنین بر اساس برآوردهای مذکور در سال ۱۳۸۲ رشد ارزش افزوده بخش‌های کشاورزی و نفت نیز به ترتیب ۷/۱ و ۱۲/۹ درصد بوده است.

جدول شماره (۱)  
آمارهای کلان منتخب

سه ماهه اول ۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۱	
—	۶/۷	۷/۵	تولید ناخالص داخلی به قیمت پایه (درصد تغییر)
—	۱۳/۸	۶/۶	تشکیل سرمایه ناخالص داخلی (درصد تغییر)
—	۳۹/۷	۳۶/۹	سهم تشکیل سرمایه از تولید ناخالص داخلی (درصد)
—	۴۰/۱	۳۹/۰	نرخ پس انداز ناخالص ملی (سهم از تولید ناخالص داخلی)
۹۴۷۱	۳۳۷۸۸	۲۸۲۳۷	صادرات کالا (میلیون دلار)
۷۸۰۱	۲۷۰۳۳	۲۲۹۶۶	- نفت و گاز
۱۶۷۰	۶۷۵۵	۵۳۷۱	- سایر
۸۳۰۷	۲۸۷۹۵	۲۲۰۳۶	واردات کالا - فوب (میلیون دلار)
۱۵۱۴	۳۵۲۱	۴۶۶۷	تغییر در ذخایر بین المللی (میلیون دلار)
۴/۸	۲۶/۱	۳۰/۱	نقدینگی (درصد تغییر)
۱۴/۱	۱۵/۶	۱۵/۸	تورم (درصد تغییر)
۱۲۲۲۲	۱۲۱۰۰	۹۲۵۰	بدهی خارجی در پایان دوره (میلیون دلار)

در خصوص بخش کشاورزی بایستی توجه داشت که با توجه به مشکلات موجود در فعالیت این بخش به ویژه خشکسالی در سال‌های گذشته، رشد تولید قابل توجه بوده است. بر همین اساس مجموع تولیدات زراعی و باغی با ۹/۱ درصد افزایش نسبت به سال قبل از مرز ۷۷/۸ میلیون تن گذشت. افزایش تسهیلات اعطایی بانک‌ها و موسسات اعتباری به بخش کشاورزی نیز نقش موثری در رشد تولیدات بخش کشاورزی در سال مذکور داشت.

فعالیت‌های بخش صنعت و معدن کشور در سال ۱۳۸۲ با رونق همراه بود. بر اساس برآوردهای مقدماتی، ارزش افزوده بخش صنایع و معادن کشور در این سال ۷/۴ درصد رشد را نشان می‌دهد. در سال تحت بررسی، اصلاح قانون مالیات‌های مستقیم و کاهش نرخ مالیات بر شرکت‌ها از حدود متوسط ۵۰ درصد به ۲۵ درصد، تصویب قانون تجمیع عوارض،

تصویب قانون جلب و مشارکت سرمایه‌گذاری خارجی، حذف موانع غیر تعرفه‌ای و به‌طور کلی پیگیری اهداف و خط‌مشی‌های برنامه سوم توسعه در راستای حمایت از بخش خصوصی و نهایتاً تاسیس بورس فلزات مجموعاً بستر و شرایط مناسبی برای تحقق اهداف پیش‌بینی‌شده برای بخش صنعت و معدن در سال ۱۳۸۲ فراهم نمود. در این سال تغییر در مانده تسهیلات اعطایی به بخش غیردولتی صنعت و معدن از رشدی معادل ۴۶/۱ درصد برخوردار شد. به‌علاوه بر اساس مصوبه شورای پول و اعتبار در این سال سهم بخش صنعت و معدن از کل افزایش در مانده تسهیلات بخش غیردولتی ۳۳ درصد تعیین گردید. البته سهم مذکور مربوط به ۶۵ درصد تغییر در مانده است و بانک‌ها در این سال در اعطای ۳۵ درصد مصارف آزاد بین بخش‌های اقتصادی آزادی عمل داشتند. همچنین در این سال به منظور کاهش تعدد نرخ‌های سود تسهیلات اعطایی، حداقل نرخ سود مورد انتظار تسهیلات بخش صنعت و معدن از ۱۷-۱۵ درصد به ۱۶ درصد محدود گردید.

برخلاف اهداف تصریح‌شده در قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، طی سال‌های اخیر تجدید ساختار قابل توجهی در بودجه عمومی دولت صورت نگرفته است. اگرچه مطابق قانون برنامه سوم، دولت از استقراض از بانک مرکزی برای تامین مالی کسری بودجه منع گردیده و مضاف بر آنکه مکانیزم حساب مازاد درآمد ارزی این امکان را فراهم ساخته است که دولت تدریجاً مازاد منابع در بودجه ایجاد کند، اما سیاست‌های مالی دولت به‌ویژه طی دو سال اخیر تا حدودی انبساطی بوده، بگونه‌ای که طی چهار سال منتهی به پایان سال ۱۳۸۲ دولت معادل ۶۳/۲ میلیارد دلار از درآمدهای نفتی کشور را مصرف نموده است، که رقم مصوب اولیه برنامه معادل ۴۴/۶ میلیارد دلار بوده است. در سال ۱۳۸۲ عملکرد وضع مالی دولت نشان می‌دهد که درآمدهای عمومی دولت (بدون احتساب رقم شفاف‌سازی قیمت حامل‌های انرژی)

با ۲۶/۹ درصد افزایش نسبت به سال قبل به ۷۸۸۳۶/۶ میلیارد ریال بالغ گردید. همچنین واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای با ۲۵/۱ درصد رشد به ۱۲۹۰۳۰/۹ میلیارد ریال رسید. پرداخت‌های هزینه‌ای (هزینه‌های جاری) دولت با ۲۰/۲ درصد رشد به ۱۷۸۲۵۱/۵ میلیارد ریال رسید، درحالی‌که مجموع پرداخت‌های دولت بابت تملک دارایی‌های سرمایه‌ای (پرداخت‌های عمرانی) معادل ۶۰۹۸۶/۶ میلیارد ریال بود که در مقایسه با رقم مشابه سال گذشته در حدود ۶۳/۹ درصد افزایش داشته است. در سال ۱۳۸۲ تراز عملیاتی و سرمایه‌ای با ۳۱۳۷۰/۶ میلیارد ریال کسری مواجه شد، که به واسطه کسری تراز عملیاتی به دلیل عدم تحقق درآمدهای مالیاتی و سایر درآمدهای دولت (به ترتیب به میزان ۱۲/۹ و ۴۶/۸ درصد در مقایسه با رقم بودجه مصوب) می‌باشد. این کسری عمدتاً از محل حساب ذخیره ارزی تامین مالی گردید.

در بخش پولی اقتصاد کشور هدف اصلی سیاست‌های متخذه در سال ۱۳۸۲ همچون سال‌های گذشته، تامین نیازهای مالی بخش تولید و سرمایه‌گذاری و کنترل و مهار تورم بوده است. تلاش‌های سیاست‌گذاران و مجریان در بخش پولی و مالی اقتصاد منجر به کاهش رشد نقدینگی در سال ۱۳۸۲ شد. کنترل رشد نقدینگی به‌عنوان اهداف میانی سیاست پولی برای نیل به اهداف نهایی مانند تثبیت قیمت‌ها با استفاده از ابزارهای اهداف عملیاتی سیاست‌های پولی در این سال ممکن گردید. در سال مذکور از سرعت رشد نقدینگی به‌طور محسوسی کاسته شد، به‌طوری‌که از ۳۰/۱ درصد در سال ۱۳۸۱ به ۲۶/۱ درصد در سال ۱۳۸۲ رسید. همین امر موجبات اصلی کنترل تورم و کاهش محدود نرخ تورم از ۱۵/۸ درصد در سال ۱۳۸۱ به ۱۵/۶ درصد در سال ۱۳۸۲ را فراهم نمود. همان‌گونه که می‌دانیم تغییرات عرضه پول ناشی از تغییرات در پایه پولی و ضریب فزاینده نقدینگی

می‌باشد. مهمترین عامل افزایش پایه پولی در پایان سال ۱۳۸۲، خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی با سهمی معادل ۳۰/۲ واحد درصد بوده است. به علاوه ضریب فزاینده نقدینگی نیز با ۱۳/۳ درصد افزایش به ۳/۹۵۶ در سال ۱۳۸۲ رسید. به طور کلی بررسی عوامل موثر بر رشد نقدینگی در سال تحت بررسی نشان دهنده سهم بالای مطالبات از بخش غیردولتی (۵/۲۶ واحد درصد) در رشد نقدینگی است.

## جدول شماره (۳)

## عوامل موثر بر رشد پایه پولی و نقدینگی

(میلیارد ریال)

سهم در رشد (واحد درصد)	درصد تغییر		مانده در پایان دوره				
	۱۳۸۲	۱۳۸۱ <sup>۱)</sup>	۱۳۸۲	۱۳۸۱			
۱۳۸۲ خرداد	۱۳۸۲	۱۳۸۱ خرداد	۱۳۸۲	۱۳۸۱ خرداد			
		به اسفند ۸۲					
-۲/۷	۱۱/۵	-۲/۷	۱۱/۵	۱۲۹۸۲۰/۸	۱۲۳۴۲۴/۳	۱۱۹۶۱۵/۹	* پایه پولی
۱۸/۴	۳۰/۲	۲۰/۸	۴۴/۴	۱۴۱۹۸۷/۲	۱۱۷۴۹۳/۹	۸۱۳۸۷/۵	- خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی
-۱۹/۸	-۱/۹	-۳۴/۰	-۲/۹	۵۱۳۱۵/۷	۷۷۷۸۵/۵	۸۰۰۷۳/۳	- خالص مطالبات بانک مرکزی از بخش دولتی
-۲/۴	۳/۳	-۱۱/۴	۱۶/۲	۲۵۰۳۶/۵	۲۸۲۵۵/۶	۲۴۳۰۸/۴	- مطالبات بانک مرکزی از بانکها
۱/۲	-۲۰/۰	۱/۸	-۳۶/۲	-۸۸۵۰۸/۶	-۹۰۱۱۰/۷	-۶۶۱۵۳/۳	- خالص سایر اقلام
۴/۸	۲۶/۱	۴/۸	۲۶/۱	۵۵۲۱۲۴/۴	۵۲۶۵۹۶/۴	۴۱۷۵۲۴/۰	* نقدینگی
۱/۶	-/۲	۱۳/۳	۱/۱	۶۹۹۱۸/۹	۶۱۷۰۱/۰	۶۱۰۳۴/۸	- خالص دارایی‌های خارجی
۳/۳	۲۵/۹	۳/۷	۳۰/۴	۴۸۲۲۰۵/۵	۴۶۴۸۹۵/۴	۳۵۶۴۸۹/۲	- خالص دارایی‌های داخلی
-۵/۷	-۰/۲	-۴۶/۹	-۱/۰	۳۴۱۰۷/۹	۶۴۲۲۰/۱	۶۴۸۷۹/۶	خالص مطالبات از دولت
-۰/۳	-۰/۷	-۲/۴	-۴/۴	۵۹۸۱۵/۲	۶۱۲۷۴/۶	۶۴۱۲۰/۲	خالص مطالبات از موسسات و شرکتهای دولتی
۴/۱	۲۶/۵	۵/۵	۳۹/۹	۴۰۹۶۱۴/۳	۳۸۸۲۲۳/۷	۲۷۷۵۷۸/۰	مطالبات از بخش غیردولتی (۲)
۵/۲	۰/۳	۵۶/۳	۲/۵	-۲۱۳۳۱/۹	-۴۸۸۲۳/۰	-۵۰۰۸۸/۶	خالص سایر اقلام

۱. مانده با احتساب اثر تجدید ارزیابی محاسبه شده توسط دایره پولی - اداره بررسیها و سیاستهای اقتصادی.
۲. بدون سود و درآمد سال‌های آتی می باشد.

بررسی عملکرد اعتباری بانک‌ها و موسسات اعتباری غیربانکی در سال ۱۳۸۲ (بدون سود و درآمد سال‌های آتی) نشان می‌دهد که تسهیلات اعطایی بانک‌ها و موسسات اعتباری به بخش غیردولتی با ۳۹/۹ درصد رشد به ۳۸۸۲۲۳/۷ میلیارد ریال رسیده است. در این سال نیز استفاده از ابزار اوراق مشارکت (بانک مرکزی و دولت)، کاهش انتظارات تورمی، استحکام بخش خارجی، گسترش قابل توجه بازار بورس و نیز اجرای سیاست پولی فعال در کاهش نرخ تورم به سطحی پایین تر از نرخ رشد نقدینگی موثر بوده است. البته آثار تاخیری رشد بالای نقدینگی در اثر تصمیمات بودجه‌ای در سال‌های گذشته و تصمیمات مربوط به تعدیل قیمت کالاها و خدمات مشمول سیاست قیمت‌گذاری (از جمله افزایش قیمت برخی از کالاها با هدف هم‌سطح کردن قیمت آنها با قیمت‌های بین‌المللی) به‌ویژه در ابتدای سال ۱۳۸۲ تا حدودی از آثار مثبت سیاست‌های یادشده در کاهش نرخ تورم کاسته و در جهت تشدید عدم تعادل بازارها موثر بوده است. در این سال نرخ تورم در سطح ۱۵/۶ درصد تثبیت گردید. همچنین شاخص بهای عمده فروشی کالاها و شاخص بهای تولیدکننده نیز به ترتیب از ۱۰/۱ و ۱۵/۶ درصد افزایش برخوردار بود.



## جدول شماره (۳)

شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی، شاخص عمده فروشی

و شاخص بهای تولید کننده (۱۰۰=۱۳۷۶)

(درصد)

سه ماهه اول سال ۱۳۸۳		۱۳۸۲		۱۳۸۱		
نرخ تورم	متوسط شاخص	نرخ تورم	متوسط شاخص	نرخ تورم	متوسط شاخص	
۱۴/۱	۲۶۱/۷	۱۵/۶	۲۳۸/۲	۱۵/۸	۲۰۶/۰	CPI
۱۳/۵	۲۳۱/۰	۱۰/۱	۲۱۰/۹	۹/۶	۱۹۱/۵	WPI
۱۶/۹	۲۷۲/۹	۱۵/۶	۲۴۶/۸	۱۳/۵	۲۱۳/۴	PPI

فعالیت‌های بورس اوراق بهادار تهران در سال ۱۳۸۲ به همراه بهبود شرایط اقتصادی و چشم‌انداز مطلوب‌تر سرمایه‌گذاری از رونق بالایی برخوردار بود. در این سال بازار بورس اوراق بهادار شاهد تحولات عمده‌ای در زمینه قیمت و بازده سهام بوده است. رشد شاخص قیمت و بازده نقدی سهام در سال ۱۳۸۲ معادل ۱۳۸/۶ درصد بوده است. همچنین تعداد و ارزش معاملات در بورس در مقایسه با سال ۱۳۸۱ به ترتیب معادل ۹۰/۱ و ۱۹۳/۷ درصد افزایش داشت.

در سال ۱۳۸۲ بخش خارجی اقتصاد کشور با تحولات عمده‌ای روبرو بوده است. تحولات این بخش نشان‌دهنده شتاب کاهش مازاد حساب جاری ترازپرداخت‌ها بوده است. محدود شدن مازاد حساب جاری از ۳/۶ میلیارد دلار در سال ۱۳۸۱ به ۲/۱ میلیارد دلار در سال ۱۳۸۲ عمدتاً به واسطه تعدیل نسبی مقررات و ضوابط بازرگانی خارجی، حذف تدریجی موانع غیرتعرفه‌ای و کاهش قابل توجه پیش‌پرداخت اعتبارات اسنادی بوده است. به‌طور کلی مبادلات این سال از روند سهل‌تری نسبت به سال گذشته برخوردار بود، به نحوی که ارزش صادرات غیرنفتی (گمرکی و غیرگمرکی) و واردات در این دوره به ترتیب با ۲۸/۲ و ۳۰/۷

درصد رشد به  $۶/۸$  و  $۲۸/۸$  میلیارد دلار بالغ گردید. از طرف دیگر در این دوره خالص حساب سرمایه کشور با  $۳/۵$  میلیارد دلار مازاد مواجه بود. در نتیجه دارایی‌های خارجی بانک مرکزی و حساب ذخیره ارزی در این دوره معادل  $۳/۵$  میلیارد دلار افزایش نشان می‌دهد.

در سال ۱۳۸۲ روند فزاینده رشد معاملات بین‌بانکی همچنان تداوم یافت، به نحوی که حجم معاملات این بازار از حدود ۱۱ میلیارد دلار در پایان اسفندماه سال گذشته با  $۱۲۴/۲$  درصد رشد به حدود  $۲۴/۶$  میلیارد دلار در پایان اسفند سال ۱۳۸۲ افزایش یافت.

تعهدات خارجی کشور با  $۲۹/۵$  درصد افزایش از  $۲۶/۴$  میلیارد دلار ( با احتساب هزینه‌های بهره ) در پایان سال ۱۳۸۱ به  $۳۴/۲$  میلیارد دلار در پایان اسفندماه سال ۱۳۸۲ افزایش یافت. در مقطع موردنظر خالص تعهدات خارجی بالقوه و بالفعل (بدهی های خارجی) کشور به ترتیب با  $۳۲/۷$  و  $۲۸/۹$  درصد افزایش نسبت به سال گذشته به  $۲۱/۲$  و  $۱۲/۱$  میلیارد دلار در پایان سال ۱۳۸۲ رسید.

حساب ذخیره ارزی دولت طی سال‌های اخیر امکانات وسیعی به صورت جنبی جهت رفع مشکلات بودجه‌ای دولت و نیز اعطای تسهیلات جهت اجرای طرح‌های تولیدی توسط بخش خصوصی فراهم نموده است. در سال ۱۳۸۲ از مجموع دارایی‌های حساب ذخیره ارزی حدود ۶ میلیارد دلار برای مصارف بودجه‌ای دولت و بیش از یک میلیارد دلار جهت اعطای تسهیلات به بخش خصوصی به مصرف رسیده است. البته تداوم سطح بالای درآمدهای ارزی حاصل از صادرات نفت و گاز (۲۷ میلیارد دلار) در سال ۱۳۸۲، موجودی دارایی‌های نقد صندوق را در سطح  $۸/۴۴$  میلیارد دلار حفظ نمود.

### تصویر کلان اقتصادی کشور در سه ماهه اول سال ۱۳۸۳ و چشم‌انداز این سال

بر اساس عملکرد بسیاری از متغیرهای کلان اقتصادی، چشم‌انداز اقتصاد ایران در سال جاری مثبت ارزیابی می‌شود. رشد تولید و سرمایه‌گذاری و تامین اشتغال در سطوح عملکرد چهارسال اول برنامه و حتی بالاتر از اهداف برنامه و نیز تامین نقدینگی و کنترل تورم در سطوح مورد پیش‌بینی برنامه سوم در سال جاری قابل حصول خواهد بود.

بخش‌های صنعت و معدن در سه ماهه اول سال پایانی برنامه سوم از رشد نسبی برخوردار شد، به طوری که انتظار می‌رود ارزش افزوده بخش‌های صنعت و معدن در سال ۱۳۸۳ به ترتیب معادل ۱۰/۶ و ۱۰/۰ درصد نسبت به سال قبل افزایش یابد.<sup>۱</sup> هدف برنامه سوم برای رشد ارزش افزوده بخش‌های صنعت و معدن در سال ۱۳۸۳ به ترتیب ۹/۵ و ۶/۸ درصد تعیین شده است.

در سه ماهه اول سال جاری توزیع مکانی بارندگی در کشور نامتعادل بوده است. از این رو به نظر می‌رسد که مقدار تولیدات کشاورزی در سال زراعی جاری تغییر چندانی نسبت به سال قبل نخواهد داشت.

بر اساس گزارش ماهانه بازار نفت اوپک در ژوئیه سال ۲۰۰۴ رشد اقتصادی جهان در سال‌های ۲۰۰۴ و ۲۰۰۵ به ترتیب در سطح بالای ۴/۸ و ۴/۳ درصد پیش‌بینی شده است. به علاوه بر اساس پیش‌بینی ۱۳ شرکت مالی و تجاری و ۱۲ شرکت غیرمالی، متوسط قیمت هر بشکه نفت خام در سال‌های ۲۰۰۴ و ۲۰۰۵ نیز به ترتیب برابر ۳۲/۲ و ۳۹/۰ دلار

خواهد بود. بر همین اساس<sup>۱</sup> قیمت نفت خام صادراتی ایران در سال ۱۳۸۳ معادل ۲۸/۳۵ دلار در هر بشکه پیش‌بینی می‌شود. به‌طور کلی تداوم تحولات مثبت بازار جهانی نفت، حکایت از تداوم جریان قوی درآمدهای ارزی حاصل از صادرات نفت خام کشور در سال ۱۳۸۳ دارد.

موازنه پرداخت‌های خارجی کشور در سه ماهه اول سال ۱۳۸۳ نیز متأثر از تحولات مثبت بازار جهانی نفت خام و تحولات اخیر در عرصه تجارت خارجی کشور و تعدیل نسبی مقررات بازرگانی خارجی، از روند سهل تری نسبت به دوره مشابه سال قبل برخوردار بود، به نحوی که سبب ثبت مازادی معادل ۸۲۹ میلیون دلار در حساب جاری ترازپرداخت‌ها گردید. در این میان درآمدهای ارزی حاصل از صادرات بخش نفت و گاز (شامل نفت خام و فرآورده‌های نفتی، صادرات مربوط به بازپرداخت قراردادهای بیع‌متقابل، گاز طبیعی و میعانات گازی) در این دوره به ۷/۸ میلیارد دلار رسید. از طرف دیگر در این دوره خالص حساب سرمایه کشور نیز با ۳۷۱ میلیون دلار مازاد مواجه بود. در نتیجه مجموع دارایی‌های خارجی بانک مرکزی و حساب ذخیره ارزی در این دوره معادل ۱/۵ میلیارد دلار افزایش نشان داد. خالص تعهدات خارجی بالقوه و بالفعل کشور در پایان سه‌ماه اول سال ۱۳۸۳ به ترتیب به ۲۰/۵ و ۱۲/۲ میلیارد دلار رسید. بدین ترتیب خالص تعهدات بالقوه ۴/۷ درصد کاهش و خالص تعهدات بالفعل (بدهی‌های قطعی) یک درصد افزایش نشان می‌دهند.

در سه ماهه اول سال ۱۳۸۳ تراز عملیاتی دولت ( مابه‌التفاوت درآمدها و پرداخت‌های هزینه‌ای) با  $۳۹۷۱۵/۲$  میلیارد ریال کسری مواجه شد، که عمدتاً به واسطه عدم تحقق درآمدهای مالیاتی و سایر درآمدهای دولت بوده است. همچنین خالص واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای دولت (یا به عبارتی تراز سرمایه‌ای بودجه عمومی) معادل  $۴۹۵۴۹/۷$  میلیارد ریال مازاد بود، که قابل‌انتساب به عملکرد بخش نفت است. بدین ترتیب تراز عملیاتی و سرمایه‌ای به میزان  $۹۸۳۴/۵$  میلیارد ریال مازاد داشت.

نقدینگی نیز در سه ماهه اول سال ۱۳۸۳ با افزایشی معادل  $۴/۸$  درصد نسبت به پایان سال قبل به  $۵۵۲۱۲۴/۴$  میلیارد ریال رسید. در این میان مطالبات سیستم بانکی از بخش غیردولتی با سهم در رشدی معادل  $۴/۱$  واحد درصد، مهمترین عامل اثرگذار بر رشد نقدینگی طی این دوره می‌باشد. مهمترین عامل افزایش پایه پولی نیز در این دوره، خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی با سهمی معادل  $۱۸/۴$  واحد درصد می‌باشد. همچنین در تشریح علل افزایش  $۷/۸$  درصدی ضریب فزاینده نقدینگی در سه ماهه اول سال ۱۳۸۳، بایستی به کاهش نسبت اسکناس و مسکوک در دست اشخاص به کل سپرده‌ها به میزان  $۲۲/۹$  درصد اشاره نمود. متوسط شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی کشور در سه ماهه اول سال ۱۳۸۳ نسبت به دوره مشابه سال قبل نیز  $۱۴/۱$  درصد افزایش یافت.

در انتها خاطر نشان می‌گردد که اگرچه ضعف بودجه دولت در تامین درآمدهای مالیاتی و سایر درآمدها خطر عمده‌ای برای ثبات مالی کشور در کوتاه‌مدت تلقی نمی‌شود، اما این ضعف می‌تواند در میان‌مدت به عدم تعادل‌های وسیع داخلی در اقتصاد و به تبع آن عدم تعادل‌های خارجی و خنثی‌شدن هرگونه سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی منجر

گردد. همچنین در رابطه با وظیفه اجرای فعال سیاست پولی ضد تورمی از سوی بانک مرکزی، لازم است هرگونه گمکی که از جانب دولت متصور باشد، از جمله زمان بندی بازپرداخت دیون دولت به بانک مرکزی مورد برنامه ریزی قرار گیرد. علاوه بر این بانک مرکزی بایستی نقش فعال و وسیع تری را در زمینه سلامت مالی نظام بانکی و گسترش خدمات بانکی به عهده داشته باشد. بر همین اساس بایستی سعی گردد در سال جاری و در طول برنامه چهارم و به منظو مقابله با چالش بزرگ پیش روی مقامات کشور در رابطه با مسئله اشتغال، بخش خصوصی حضور فعال تر و وسیع تری در تمامی عرصه ها، به ویژه عرصه بانکداری کشور داشته باشد.

به طور کلی تداوم دستاوردهای بدست آمده در بخش واقعی اقتصاد طی سال های آینده متکی بر انجام اصلاحات ساختاری هرچه بیشتر و تجدیدنظر در مبانی بخش واقعی اقتصاد و افزایش نقش بخش خصوصی و بالطبع کسب مزیت های نسبی بین المللی می باشد.